

De aanwending van brieven in procedures tussen echtgenoten. Of de spanningsverhouding tussen huwelijksplichten en mensenrechten

Patrick Senaeve

1. Wellicht meer dan in andere procedures wordt bij geschillen tussen echtgenoten veelvuldig gebruik gemaakt van brieven als geschreven bewijsmiddelen. In laatstgenoemde procedures is de vraag omstreden in hoeverre gebruik gemaakt mag worden van *confidentiële* brieven. Deze problematiek werd inzonderheid bestudeerd in verband met het echtscheidingsproces, maar zij is identiek voor alle procedures tussen echtgenoten (echtscheiding en scheiding van tafel en bed, voorlopige maatregelen tijdens de echtscheidingsprocedure, dringende en voorlopige maatregelen, ontkenning van vaderschap, enz.).

Verschillende gevallen dienen onderscheiden te worden.

I. Briefwisseling tussen echtgenoten

2. Er wordt algemeen aanvaard dat een echtgenoot een brief die hem door de andere echtgenoot werd toegestuurd, mag overleggen, zelfs al bevat hij confidentiële gegevens (1). Het gaat hier slechts om een toepassing op de echtgenoten van de principes van het gemeen recht (2). In het bijzonder in procedures van echtscheiding en van ontkenning van vaderschap, zal de rechtbank evenwel, in haar onderzoek naar de overtuigingskracht van de overgelegde brieven, dienen na te gaan of ze niet het resultaat zijn van een heimelijke verstandhouding tussen partijen (3).

II. Briefwisseling uitgaande van bloedverwanten in de nederdalende lijn

3. Overeenkomstig art. 931, 2e lid Ger. W. mogen descendenten niet

(1) ARNTZ, E., *Cours de droit civil*, I, nr. 419; *Pand. b.*, deel 38, V° Lettre missive, nr. 164; *Nov.*, Droit civil, II, *Du divorce et de la séparation de corps*, nr. 342; R.P.D.B., Compl. I, V° *Divorce et séparation de corps*, nr. 331; Rb. Charleroi, 26 februari 1980, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1982, 280.

(2) Zie o.m. DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 1131, p. 990; KAYSER, P., «Le principe du secret des lettres confidentielles et ses rapports avec le principe de droit public de la liberté et de l'inviolabilité de la correspondance», *Mélanges Pierre Voirin*, Parijs, 1966, 437 e.v., nrs. 8-9.

(3) Cf. Rb. Brussel, 17 december 1898, *Pas.*, 1899, III, 56.

getuigen in zaken waarin hun ascendenten tegengestelde belangen hebben. Volgens de rechtspraak, aangevoerd door het Hof van Cassatie, moet dit door welvoeglijkheid en beveiliging van de morele belangen van de familie ingegeven verbod, begrepen worden in die zin dat geen enkele verklaring van de bloedverwanten in nederdalende lijn, ongeacht de vorm waarin ze werd verkregen, tijdens een geding tussen hun ouders in rechte mag worden overgelegd (4). Derhalve dienen brieven uitgaande van kinderen of kleinkinderen van partijen uit het debat te worden geweerd (5). Op dit verbod tot aanwending van brieven van descendenten wordt evenwel een uitzondering gemaakt indien deze een getuigenis inhouden aangaande feiten waarvan de descendent persoonlijk het slachtoffer is geweest (6).

III. Briefwisseling tussen een echtgenoot en een derde

4. De vraag is betwist of een echtgenoot in een gerechtelijke procedure een brief mag overleggen die zijn partner geschreven heeft aan een derde of die door een derde aan zijn partner gericht werd.

a) Het gemeen recht inzake overlegging van vertrouwelijke briefwisseling

5. Als algemene regel geldt dat vertrouwelijke brieven niet openbaar gemaakt mogen worden, en dus ook niet door een derde in rechte overgelegd mogen worden, zonder toestemming van de auteur én van de bestemming.

In het verleden werd de stelling, dat confidentiële brieven niet in rechte overgelegd mogen worden zonder toestemming van de afzender, bestreden door een aantal auteurs. Zij steunden zich op het feit dat (voorheen) geen enkele wettelijke regel de overlegging van confidentiële briefwisseling verbood. Aldus zagen deze auteurs er ook geen enkel bezwaar in dat in procedures tussen echtgenoten brieven werden overgelegd die geschreven werden door of gericht werden aan de andere echtgenoot, zonder dat zij hierbij een onderscheid maakten tussen man en vrouw (7). Deze opvatting, die slechts weinig weerklank gevonden

(4) Cass., 11 oktober 1979, *R.W.*, 1979-80, 1625, noot J.L.; *Pas.*, 1980, I, 199; *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1980, 55, noot GALLUS; Bergen, 24 april 1980, *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1982, 277.

(5) Brussel, 31 oktober 1983, *onuitg.*, R. Kg. 326/83.

(6) Cf. Cass, 30 april 1970, *R.W.*, 1970-71, 124; *Pas.*, 1970, I, 745, concl. DUMON; Cass., 27 september 1974, *R.W.*, 1974-75, 753; Cass., 11 oktober 1979, *aangeh.*

(7) DEMOLOMBE, C., *Cours de code civil*, éd. belge, Brussel, 1847, II, p. 391-392, nr. 394; PIERARD, A., *Divorce et séparation de corps*, II, Brussel, 1928, nr. 524, p. 126; voor oudere Franse rechtsleer, zie de verwijzingen bij GENY, F., *Des droits sur les lettres missives*, Parijs, 1911, I, nr. 70.

heeft in de Belgische rechtspraak, is thans in elk geval volkomen voorbijgestreefd. Zij werd nochtans enige tijd geleden opnieuw opgenomen door Storme, die meent dat het briefgeheim moet wijken voor het recht op bewijs, telkens de eiser er een persoonlijk en gewettigd belang bij heeft (8).

6. Sommigen hebben het verbod tot aanwending in rechte van confidentiële briefwisseling gesteund op de onschendbaarheid van het briefgeheim (art. 22 G.W.) (9); ten onrechte, aangezien dit grondwettelijke beginsel — dat trouwens ook de niet vertrouwelijke briefwisseling behelst — geenszins het lot beheerst van brieven die reeds bij de bestemming zijn aangekomen (10), en volgens de meeste auteurs trouwens uitsluitend een waarborg biedt tegen de ambtenaren van de openbare macht die het monopolie van het briefverkeer heeft (11).

Anderen hebben de rechtvaardiging ervoor gezocht in de juridische constructie volgens welke de bestemming van een confidentiële brief alleen het eigendomsrecht heeft over het materiële element ervan (het briefpapier), en m.b.t. het immateriële element (de inhoud) slechts als bewaarnemer beschouwd kan worden t.a.v. de verzender, die er het exclusieve beschikkingsrecht over behoudt (12).

Heden wordt algemeen aanvaard dat het recht op geheimhouding van vertrouwelijke brieven een prerogatief is dat voortvloeit uit het recht op bescherming van het privéleven, een *persoonlijkhedenrecht* dat het eigendomsrecht over de brief beperkt (13).

Soms wordt het recht op geheimhouding van brieven ook gezien als een afzonderlijk persoonlijkheidsrecht, dat losstaat van het recht op bescherming van het privéleven (14). In elk geval staat dit persoonlijk-

(8) STORME, M., *De bewijslast in het Belgisch privaatrecht*, Gent, 1962, nr.279, p. 252. In dezelfde zin ook KAYSER, *art. cit.* (Mélanges Voirin), nr. 13, p. 454.

(9) Rb. Antwerpen, 15 februari 1960, *R.W.*, 1960-61, 1198, noot BAETEMAN; cf. *Encyclopédie Dalloz*, Droit civil, V° Divorce, nr. 1004.

(10) VERBRUGGHE, A., «De la production des lettres confidentielles particulièrement en matière de divorce et de séparation de corps», *Rev. Dr. B.*, 1886-1890, 321-330, nr. 1; HANSENS, E., *Du secret des lettres*, Brussel, 1890, nr. 165.

(11) MAST, A., *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht*, Gent, 1981, 6e éd., nr. 470; cf. DE PAGE en DEKKERS, V., nr. 1130, p. 989, noot 7; BAETEMAN, *loc. cit.*, 1202; anders: WIGNY, P., *Cours de droit constitutionnel*, Brussel, 1973, p. 154, volgens wie de grondwettelijke regel van het briefgeheim ook aan particulieren is opgelegd.

(12) Cf. VERBRUGGHE, *art. cit.*, nr. 2; *Pandectes belges*, deel 38, V° Lettre missive, nrs. 128 en 137; LAURENT, III, nr. 201.

(13) KAYSER, P., Les droits de la personnalité. Aspects théoriques et pratiques, *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1971, 445 e.v., nrs. 21-22; cf. GENY, *op. cit.*, I, nrs. 88-89, en II, nr. 325; DE PAGE en DEKKERS, V., nr. 1130, p. 990.

(14) *Encyclopédie Dalloz*, Droit civil, V° Lettre missive, nr. 65.

heidsrecht volledig los van het eigendomsrecht van de brief, maar beperkt het dit recht (15).

Dit recht wordt thans uitdrukkelijk beschermd door artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens dat een recht op eerbiediging van het privé-leven in het algemeen en van de briefwisseling in het bijzonder waarborgt. Dit recht omvat twee aspecten: de bescherming tegen kennisneming van brieven onder gesloten omslag door anderen dan de bestemming en tegen het doen verdwijnen van deze briefwisseling, en de bescherming tegen onthulling aan derden van het bestaan of de inhoud van confidentiële briefwisseling (16).

Dit laatste aspect, het verbod van de onthulling van de briefwisseling, slaat enkel op de *confidentiële* brieven. Of een brief confidentieel is, is een feitenkwestie, die opgelost dient te worden rekening houdend met het voorwerp van de briefwisseling en met de hoedanigheid van de correspondenten, waarbij het confidentiële karakter de regel vormt en de uitzonderingen bewezen moeten worden (17). Meestal worden als confidentieel beschouwd, brieven in verband met het privé-leven van de auteur, van de bestemming of van derden, brieven die ideeën of gevoelens verwoorden, alsook brieven i.v.m. het beroepsleven.

b) De uitzondering inzake echtscheidingsprocedures

7. Waar het recht op geheimhouding van vertrouwelijke brieven, op enkele oudere auteurs na, niet betwist wordt, wordt er even traditioneel een uitzondering op gemaakt inzake echtscheidingsprocedures. Er wordt door rechtspraak en rechtsleer vrij algemeen aangenomen dat het vertrouwelijke karakter van een brief geschreven door een echtgenoot of aan hem gericht, er niet aan in de weg staat dat de andere echtgenoot hem overlegt. Hierbij geldt slechts een dubbel voorbehoud: a) dat degene die de brief aan de andere echtgenoot overhandigt heeft, noch de auteur resp. de bestemming van de brief, aan het beroepsgeheim onderworpen zijn (18); b) dat de echtgenoot geen ongeoorloofd

(15) PAUWELS, J.M., *Personen- en familierecht*, Vol. I, 1981, nr. 88, p. 70; cf. DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 1130, p. 990, die het zien als een aan het recht van eigendom op de brief inherente beperking.

(16) *Encyclopédie Dalloz*, Droit civil, V° *Lettre missive*, nrs. 61-63; VELU, J., «Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en het recht op eerbiediging van het privé-leven, van de woning en van mededelingen», *Privacy en rechten van de mens*, Leuven, 1974, nrs. 84-87.

(17) DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 1129, p. 989; *Encyclopédie Dalloz*, *loc. cit.*, nr. 71; GENY, *op. cit.*, I, nrs. 81-83.

(18) *Toepassing*: Gent, 13 juli 1950, *Pas.*, 1951, II, 15: brieven geschreven door biechtvader.

middel heeft aangewend om in het bezit van de brief te komen (19). De tegenovergestelde stelling, namelijk dat ook tussen echtgenoten het principe geldt dat vertrouwelijke brieven niet mogen worden overgelegd, werd alleen voorgehouden door Laurent, Arntz en Willequet (20).

8. Aldus werd in de traditionele rechtsleer en rechtspraak het zwaartepunt van de discussie verlegd van de vraag naar het confidentiële karakter van de briefwisseling naar de vraag over de wijze waarop de echtgenoot die de brief overlegt, er in het bezit van is gekomen (21). Het gaat er meer bepaald om te weten wanneer een echtgenoot op een *ongoorloofde* wijze in het bezit gekomen is van een brief geschreven door of aan zijn partner.

9. Volgens de heersende opvatting in de Belgische rechtspraak en rechtsleer volgt het ongoorloofde karakter van de inbezitneming van de brief uitsluitend uit feiten die een *misdrif* uitmaken in de zin van de strafwet (22).

Volgens een minderheidsopvatting dienen ook *immorele, gewelddadige en oneerlijke* procédés waarbij de brief in bezit werd gekregen, als een ongoorloofde wijze van bezitneming beschouwd te worden die de verwijdering van de brief uit het debat gebiedt (23). In Frankrijk was de rechtspraak in die zin gevestigd (24), en heden is deze opvatting er wettelijk bezegeld door art. 259-1 van de *code civil* volgens welk een echtgenoot geen brieven geschreven tussen zijn partner en een derde bij

(19) Cass., 27 februari 1913, *Pas.*, 1913, I, 123; Cass., 28 mei 1953, *Pas.*, 1953, I, 750; *Novelles, Droit civil, V° Du divorce et de la séparation de corps*, nr. 344; PASQUIER, A., *Précis du divorce et de la séparation de corps*, Brussel, 1959, nr. 99.

(20) LAURENT, III, nr. 203; ARNTZ, I, nr. 419; WILLEQUET, E., *Du divorce*, Gent, 1856, p. 70-73.

(21) PASQUIER, *op. cit.*, nr. 100; BAETEMAN, *loc. cit.*, 1203; cf. *Encyclopédie Dalloz, Droit civil, V° Divorce*, nr. 109.

(22) Gent, 13 juli 1950, *aangeh.*; Brussel, 28 november 1951, *Pas.*, 1952, II, 39; Rb. Brussel, 4 maart 1966, *Pas.*, 1968, III, 101; Rb. Brussel, 8 september 1967, *Pas.*, 1968, III, 44; Brussel, 26 juni 1972, *Pas.*, 1973, II, 10; *J.T.*, 1972, 733; Rb. Brussel, 30 maart 1977, *R.W.*, 1977-78, 192, noot J.P.; Luik, 7 juni 1977, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 281, noot DUJARDIN; VERBRUGGHE, *art. cit.*, nr. 10; PIERARD, II, nr. 524, p. 129-130; *Novelles, Droit civil, V° Du divorce et de la séparation de corps*, nrs. 348 en 350; R.P.D.B., Compl. I, V° *Divorce et séparation de corps*, nr. 337; PASQUIER, *op. cit.*, nr. 100; DE LEVAL, «*Droit judiciaire privé et divorce pour cause déterminée*», *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1977, nr. 36, p. 338-339, noot 202.

(23) Brussel, 25 november 1970, *Pas.*, 1971, II, 72; DE PAGE, I, nr. 932.

(24) Zie de formule die hierbij door het Franse Cassatiehof aangewend werd: de brief mocht niet in het bezit gekomen zijn «*par le moyen d'un artifice coupable, d'une fraude, d'un acte de déloyauté, ou d'un abus de quelque nature que ce soit*»; KAYSER, *art. cit.* (*Mélanges Voirin*), nr. 11, p. 451.

het debat mag voegen die hij verkregen zou hebben «par violence ou fraude».

10. Dan blijft er nog de vraag wat als een delictueel resp. een immoreel of oneerlijk procédé van inbezitneming beschouwd dient te worden. Volgens het Hof van beroep te Brussel in een arrest van 28 november 1951 (25) heeft de vrouw die tegen de wil in van haar man diens agenda's heeft weggenomen, zich schuldig gemaakt aan diefstal, feit dat niettegenstaande de strafuitsluitende verschoning een misdrijf blijft; volgens het Hof van beroep te Luik daarentegen, in een arrest van 13 december 1972 (26), kan er geen sprake zijn van diefstal tussen echtgenoten in de strafrechtelijke zin zodat het inbezitnemen van een (reeds geopende) brief in de woning van de andere echtgenoot, tegen diens wil, geen delictueel procédé is.

Veel voorkomend is het geval waarin de derde aan wie de brief gericht werd of een ander persoon die de brief in handen kreeg, hem spontaan overhandigt aan de echtgenoot van de afzender. Aldus stelde het Hof van beroep te Brussel, in een arrest van 9 juli 1955 (27), dat de echtgenoot die vanwege de voormalige vriend van zijn vrouw een brief van deze laatste gericht aan haar nieuwe vriend overhandigd krijgt, deze brief mag overleggen zonder dat hij zich vragen dient te stellen naar de omstandigheden waarin genoemde derde zelf de brief in handen kreeg. Hetzelfde Hof was in een arrest van 25 november 1970 (28) van oordeel dat het overhandigen van de brief door de bedrogen echtgenote van de bestemming, aan de echtgenoot van de afzender, voor laatstgenoemde geen onrechtmatige inbezitstelling impliceerde. Ook in een recent arrest van het Hof van beroep te Antwerpen wordt geoordeeld dat de echtgenoot die spontaan een brief van zijn vrouw gericht aan haar vroegere vriend overhandigd krijgt vanwege de vriendin en latere echtgenote van de geadresseerde, niet moest veronderstellen dat deze laatste op onrechtmatige wijze in het bezit van de brief kwam, en dat hij hem derhalve mag overleggen (29).

Sommige Franse rechtspraak is op dat vlak wel restrictiever waar ze geoordeeld heeft dat het een oneerlijk procédé is vanwege de bestemming van een brief waarin een persoon hem een aantal confidenties toevertrouwt, om deze over te maken aan de echtgenoot van de auteur,

(25) *Pas.*, 1952, II, 39.

(26) *Pas.*, 1973, II, 67.

(27) *Rev. Dr. Fam.*, 1955, 59

(28) *Pas.*, 1971, II, 72.

(29) Antwerpen, 15 juni 1983, *R.W.*, 1983-84, 2106. Rb. Brussel, 30 januari 1953, *J.T.*, 1953, 690.

en evenzeer wanneer de brief door een derde aan de echtgenoot wordt overgemaakt uit wraak tegenover de auteur (cf. het procédé aangevend in het geval voorgelegd aan het Hof van beroep te Antwerpen) (30).

11. Indien een echtgenoot een brief overlegt gestuurd door of aan de ander, is het dikwijls moeilijk om uit te maken in welke omstandigheden hij in het bezit ervan is gekomen. De heersende rechtspraak en rechtsleer gaat ervan uit dat de echtgenoot die voorhoudt regelmatig in het bezit van de brief te zijn, hem mag overleggen, en dat het aan de andere echtgenoot (of in voorkomend geval, aan de vrijwillig tussenkomende partij : zie verder) is om het bewijs te leveren van het onrechtmatige karakter van de inbezitneming (31). Deze stelling wordt gesteund op de regel dat bedrog niet wordt vermoed, maar bewezen moet worden (art. 1116, 2e lid B.W.).

STORME daarentegen houdt voor dat, aangezien voor de overlegging van brieven vereist wordt dat zij op een geoorloofde wijze in het bezit gekomen zijn van diegene die er zich op beroept, de aanwezigheid van dit essentieel vereiste dan ook bewezen moet worden door degene die er zich op beroept (32). Hij voegt er evenwel onmiddellijk aan toe dat in werkelijkheid dit bewijs meestal uit de feitelijke omstandigheden zelf afgeleid kan worden, waarbij aangenomen moet worden dat wanneer de derde die in het bezit is van de brief, de echtgenoot van de auteur of van de bestemming is, deze op een geoorloofde wijze in het bezit is gekomen van die brief (33).

c) Vrijwillige tussenkomst van de auteur of de bestemming

12. De derde, auteur of bestemming van een confidentiële brief die wordt overgelegd in een echtscheidingsprocedure, kan in dat geding vrijwillig tussenkomen om zich te verzetten tegen het overleggen van deze brief en hem uit het debat te doen weren (34).

(30) Referenties in: *Encyclopédie Dalloz*, Droit civil, V° *Divorce*, nr. 1026.

(31) Rb. Brussel, 30 januari 1953, *J.T.*, 1953, 690; Rb. Brussel, 4 maart 1966, *aangeh.*; Brussel, 26 juni 1972, *aangeh.*; Rb. Brussel, 30 maart 1977, *aangeh.*; PIERARD, II, nr. 524, p. 130; *Novelles*, Droit civil, V° *Du divorce et de la séparation de corps*, nr. 351; PASQUIER, *op. cit.*, nr. 100, p. 104; R.P.D.B., Compl. I, V° *Divorce et séparation de corps*, nr. 337.

(32) STORME, *op. cit.*, nr. 276, p. 249; cf. Brussel, 23 juni 1958, *J.T.*, 195, 513, advies Advocaat-Generaal VAN DEN BRANDEN DE REETH.

(33) STORME, *eod. loc.*

(34) Rb. Brussel, 30 januari 1953, *J.T.*, 1953, 690; Brussel, 25 november 1970, *Pas.*, 1971, II, 72 (dat evenwel oordeelt, op grond van art. 812, 2e lid Ger. W., dat zulke tussenkomst niet voor het eerst in graad van beroep kan plaatsvinden, gezien ze een vordering tot veroor-

d) De vordering tot overlegging van briefwisseling

13. Voorts is er de vraag of een echtgenoot aan de rechter kan vragen, overeenkomstig art. 877 e.v. Ger. W., om de andere echtgenoot of een derde te bevelen confidentiële brieven die deze onder zich houden, over te leggen. Een aantal auteurs zijn de mening toegedaan dat een rechter niet kan bevelen confidentiële brieven over te leggen op straffe anders het recht op privacy van de betrokkene te schenden (35). Van Compernelle daarentegen is van oordeel dat wanneer dergelijke vordering zich niet zou kunnen uitstrekken tot confidentiële stukken, deze vordering meestal waardeloos zou zijn (36). Volgens Storme is dergelijke vordering toelaatbaar, maar dient de feitenrechter in elk afzonderlijk geval, na inzage van het stuk, na te gaan of de gevraagde overlegging geweigerd moet worden wegens het vertrouwelijke karakter van de bedoelde briefwisseling (37).

14. Er bestaat vanzelfsprekend geen algemeen verbod, in civielrechtelijke zaken, om het bewijs te leveren van feiten die behoren tot het privé-leven van de burgers (38). Aldus is het bv. mogelijk om via het getuigenverhoor het bewijs van zaken uit het privé-leven te verkrijgen en kan men de opgeroepen getuige niet wraken of kan de opgeroepen getuige niet aan de plicht om te getuigen ontsnappen door zich op het recht tot bescherming van de privacy te beroepen. Dit kan, bij afwezigheid van een uitdrukkelijke wettekst die zulks toelaat (in tegenstelling tot art. 87 en 88 Sv.), nochtans geen argument zijn om te stellen dat de civiele rechter ook het overleggen van confidentiële briefwisseling kan bevelen (39). De tegenovergestelde stelling leidt trouwens tot de contradictorische gevolgtrekking dat, inzake gemeenrechtelijke geschillen, een partij die een confidentiële brief door een andere procespartij gericht aan een derde in zijn bezit heeft, deze niet zou mogen overleggen, maar wanneer zij er het bezit niet van heeft, zij de rechter zou mogen vragen om de derde te bevelen de brief te overleggen!

deling van de echtgenoot die de brief heeft overgelegd impliceert); PIERARD, I, 1927, nr. 248, p. 469-470, en II, 1928, nr. 524, p. 120; *Novelles*, Droit civil, Du divorce et de la séparation de corps, nr. 354; R.P.D.B., Compl. I, V° *Divorce et séparation de corps*, nr. 339.

(35) RASIR, R., *La procédure de première instance dans le code judiciaire*, Brussel, 1978, p. 141; KOHL, A., *Procès civil et sincérité*, Luik, 1971, p. 144, noot 1 en p. 121.

(36) VAN COMPERNOLLE, J., «La production forcée de documents dans le Code Judiciaire», *Ann. Dr.*, 1981, p. 101-103.

(37) STORME, *op. cit.*, nr. 282, p. 254.

(38) Cf. KOHL, *op. cit.*, p. 120.

(39) *Anders*: VAN COMPERNOLLE, *art. cit.*, p. 102-103, argument dat reeds door DEMOLOMBE, *op. cit.*, II, p. 392, nr. 394, werd ingeroepen.

15. Inzake geschillen tussen echtgenoten blijkt over de vraag tot overlegging van confidentiële brieven geen (gepubliceerde) rechtspraak te bestaan. Zoals Pierard (40) terecht opmerkt zal het feitelijk in elk geval zeer moeilijk zijn om een echtgenoot de dwingen een brief over te leggen die tegen hem pleit, daar hij in de meeste gevallen wel een goede reden zal kunnen vinden om er aan te ontsnappen.

e) Fundering van de afwijking van het gemeen recht inzake echtscheidingsprocedures

16. De rechtspraak die traditioneel heeft voorgehouden dat het verbod van overlegging van confidentiële briefwisseling zonder toestemming van (minstens) de afzender, niet toepasselijk is in procedures van echtscheiding en scheiding van tafel en bed, heeft er zich meestal van onthouden voor deze uitzondering een verantwoording te geven.

Een oud vonnis steunt op het openbare orde-karakter van de huwelijksplichten: «les causes de divorce sont en réalité des cas de violation des devoirs conjugaux que les époux se sont engagés à remplir, et (...) en l'absence de toute disposition légale à cet égard, la violation de semblables engagements peut être établie par tout écrit, quelque soit son caractère confidentiel» (41). Aldus zou een «intérêt public supérieur à tous les intérêts particuliers» rechtvaardigen dat wordt afgeweken van de gemeenrechtelijke regel van het verbod van aanwending van confidentiële briefwisseling (42).

17. Deze opvatting werd evenwel bestreden door sommige auteurs die van oordeel waren dat geen enkel hoger maatschappelijk belang een afwijking op het principieel verbod tot aanwending van confidentiële briefwisseling toestond inzake echtscheidingsprocedures, aangezien deze slechts om een louter privébelang worden ingeleid. Evenwel, waar dit verbod absoluut was t.a.v. de vrouw, diende er volgens deze redenering, een afwijking op te worden toegestaan t.a.v. de man op basis van diens *maritale macht*: op grond daarvan had de man immers het recht om de briefwisseling van zijn vrouw te openen en te controleren, en dit zowel m.b.t. de brieven die haar werden toegestuurd als op die welke door haar werden geschreven (43). De vrouw kon zich dan ook

(40) PIERARD, II, nr. 526.

(41) Rb. Verviers, 28 maart 1888, *Pand. Pér.*, 1888, 875, noot.

(42) *Novelles*, Droit civil, Deel II, V° *Du divorce et de la séparation de corps*, nr. 344.

(43) Zie BAETEMAN, *loc. cit.*, 1203, met verwijzingen; HANSSSENS, *op. cit.*, nrs. 280-286 en 301; deze macht gaf de man nochtans niet het recht om tegenover de derde aan wie zijn vrouw een brief had gericht, deze brief op te vragen: HANSSSENS, *op. cit.*, nrs. 287 en 305.

niet op het confidentieel karakter ervan beroepen om het overleggen ervan in een gerechtelijke procedure tegen te houden (44).

Sommigen gingen zelfs zo ver hieruit af te leiden dat wanneer een gehuwde vrouw intieme correspondentie voerde met een derde die inging tegen haar huwelijksplichten, er geen sprake kon zijn van confidentiële briefwisseling, gezien deze enkel kan resulteren uit een contract dat in casu niet geldig kon zijn gezien de ongeoorloofde oorzaak ervan; de aanwending van dergelijke briefwisseling door de man vormde dan ook in die opvatting geenszins een uitzondering op het principe van het geheim van de confidentiële briefwisseling (45).

Het Cassatiearrest van 27 februari 1913 (46) refereert eveneens naar de maritale macht om de regelmatige inbezitneming door de man van confidentiële stukken van zijn vrouw te verantwoorden, en ook in andere uitspraken wordt gesteund op het feit dat in beginsel de man zijn gezag uitoefende op al wat zich in de echtelijke woonst bevindt of erin komt (47), terwijl het tegenovergestelde geval van de vrouw die zich confidentiële stukken van haar man, die ze aantreft in de echtelijke woning, tegen diens wil toeëigende, beschouwd werd als een bedrieglijke ontvreemding en zelfs diefstal (48).

18. Een andere opvatting vond steun in het bij de W. 28 oktober 1974 afgeschafte art. 388, 2e lid Sw. dat stelde dat de enige bewijzen die tegen de medeplichtige van de overspelige vrouw kunnen worden toegelaten, buiten de ontdekking op heterdaad, die waren welke blijken uit brieven of andere door hem geschreven stukken. Uit die bepaling werd afgeleid dat het bewijs bij wege van confidentiële brieven *a fortiori* moest worden toegelaten tegen de overspelige vrouw zelf, en dit niet uitsluitend op strafrechtelijk vlak, maar ook inzake echtscheiding (49), een opvatting die op goede gronden bestreden werd (50).

19. Uit dit overzicht blijkt dat het stevigste en het frequentst ingeroepen argument om in echtscheidingsprocedures het verbod van aanwending van confidentiële briefwisseling te laten vallen, het instituut van

(44) Zie HANSSENS, *op. cit.*, nrs. 296-315.

(45) VERBRUGGHE, *art. cit.*, nr. 8.

(46) *Aangeh.*

(47) Cf. Gent, 13 juli 1950, *aangeh.*

(48) Brussel, 28 november 1951, *aangeh.*; *anders* evenwel: Gent, 15 januari 1930, *Rev. div.*, I, p. 341, *aangeh.* in *Novelles, loc. cit.*, nr. 353

(49) Luik, 4 augustus 1886, *Pas.*, 1886, II, 387; PIERARD, II, nr. 524, p. 125-126.

(50) HANSSENS, *op. cit.*, nr. 300; VERBRUGGHE, *art. cit.*, nr. 11.

de maritale macht was, zodat in feite deze uitzondering op het gemeenrechtelijke verbod uitsluitend in het voordeel van de man speelde.

20. Deze opvatting kon vanzelfsprekend niet gehandhaafd worden na de W. 30 april 1958 die de principiële gelijkheid tussen de echtgenoten vooropstelde en de maritale macht afschafte. De rechtspraak en de rechtsleer die volgde op deze wet leidde er evenwel uit af, in navolging van zekere Franse rechtspraak, dat *beide* echtgenoten nu een gelijk recht hadden gekregen op inzage van elkaars briefwisseling (51).

Deze rechtspraak en rechtsleer gronden dit recht van beide echtgenoten op de verplichting om samen te wonen in de echtelijke verblijfplaats, hetgeen beide echtgenoten niet alleen een recht van toegang tot de echtelijke verblijfplaats zou geven, maar ook een recht van nieuwsgierigheid ten opzichte van hetgeen aldaar omgaat, wat dan, binnen zekere grenzen, een inmenging in elkaars intieme briefwisseling zou insluiten.

DELVA gaat hierbij nog verder en stelt dat de rechtvaardiging voor het recht van toezicht op de briefwisseling van de andere echtgenoot eerder gezocht moet worden in het geheel van rechten die de verschillende huwelijksverplichtingen van de ene echtgenoot meebrengen voor de andere echtgenoot, en in de eerste plaats in het recht van toezicht geput uit de verplichting tot getrouwheid van de andere echtgenoot; aldus mag een echtgenoot zich in het bezit stellen van alle vertrouwelijke briefwisseling van zijn partner, ook al vindt hij die buiten de echtelijke verblijfplaats (52). Ook in een recent vonnis van de rechtbank te Brussel komt de opvatting tot uiting dat zelfs na feitelijke scheiding een echtgenoot het recht heeft de brieven gericht aan de ander te openen (53).

21. Hier komt dan opnieuw de beperking ter sprake die boven werd aangehaald in verband met de mogelijkheid tot aanwending van vertrouwelijke briefwisseling in procedures tussen echtgenoten, met name dat de inbezitneming ervan door de andere echtgenoot op een *rechtmatige* wijze gebeurd moet zijn. De rechtsleer is evenwel onduidelijk en aarzelend over de vraag wanneer juist een vertrouwelijke brief gestuurd door of aan een echtgenoot op een rechtmatige wijze in het

(51) Rb. Antwerpen, 15 februari 1960, *R. W.*, 1960-61, 1198, noot BAETEMAN; BAETEMAN, G. en LAUWERS, J.P., *Devoirs et droits des époux*, Brussel, 1960, nr. 73; STORME, *op. cit.*, nr. 275, p. 248; R.P.D.B., Compl. 1, V° *Divorce et séparation de corps*, nr. 337 *in fine*.

(52) DELVA, W., *Personen- en familiericht*, Gent, 7de uitg., 1978, Vol. 2 A, p. 98-99.

(53) Rb. Brussel, 30 maart 197, *aangeh.*

bezit is gekomen van de andere echtgenoot. Zo stelt BAETEMAN dat elke vorm van ontvreemding van de brief onaanvaardbaar is, zoals ook de meeste vormen van onderschepping van briefwisseling van de ene echtgenoot door de andere; onderschepping zou slechts rechtmatig zijn wanneer ze niet gewelddadig noch bedrieglijk is, wat afgeleid dient te worden uit bijkomende omstandigheden, zoals de aard van de feiten die een echtgenoot ten laste gelegd worden en het bestaan van ernstige verdenkingen m.b.t. het gedrag van die echtgenoot (54).

22. De opvatting van de aangehaalde rechtspraak en rechtsleer komt erop neer een prerogatief dat voorheen verbonden was aan de maritale macht, sinds de afschaffing van het instituut van de maritale macht wederzijds aan beide echtgenoten toe te kennen, wat op zich toch een merkwaardige gedachtengang is.

f) De verhouding tussen huwelijksplichten en mensenrechten

23. De hier behandelde problematiek behelst in feite een aspect van de verhouding tussen huwelijksplichten en mensenrechten: in hoeverre kan het bestaan van een huwelijksband afbreuk doen aan de normale bescherming van de grondrechten (55).

24. Het is niet betwist dat deze mensenrechten welke tevens door een strafbepaling beschermd zijn, onverminderd gelden tussen echtgenoten, tenzij de strafwet zelf uitdrukkelijk een strafverminderende verschoningsgrond (bv. art. 413 S.W.: verschoning van de bedrogen echtgenoot voor de gewelddaden op de persoon van de schuldige echtgenoot en diens medeplichtige) of een strafuitsluitende verschoningsgrond (bv. art. 462 S.W.: verschoning van diefstallen gepleegd door een gehuwde ten nadele van zijn echtgenoot) vooropstelt, en afgezien van het feit dat de huwelijksband bij de bepaling van de strafmaat in een bepaald geval als verzachtende omstandigheid kan gelden (56).

Vroeger werd daar door de rechtsleer aan getwijfeld m.b.t. het misdrijf van verkrachting, doch sinds het arrest van het Hof van beroep te Brussel dd. 21 juni 1979 (57) wordt unaniem aanvaard dat het geweld-

(54) BAETEMAN, noot bij Rb. Antwerpen, 15 februari 1960, *loc. cit.*, 1204, *in fine*.

(55) Zie hierover ook, vanuit een ander uitgangspunt: WILLEKENS, H., «De werking van grondrechten in de verhoudingen tussen samenwonende seksuele partners», in: RIMANQUE, K., *De toepasselijkheid van de grondrechten in private verhoudingen*, Antwerpen, 1982, 341-419, op 377-384.

(56) Zie VANHOUDT en CALEWAERT, *Belgisch strafrecht*, II, nr. 1004, p. 504.

(57) Brussel, 21 juni 1979, *R.D.P.*, 1980, 272, noot A.M.; *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1980, 159, noot MAINGAIN; *J.T.*, 1980, 196.

dadig afdwingen van geslachtsbetrekkingen vanwege zijn echtgenote het misdrijf van verkrachting (art. 375 S.W.) uitmaakt (58).

25. Nu straft art. 460 S.W. degene die zich schuldig maakt aan het wegmaken van een aan de post toevertrouwde brief of aan het openen van een zodanige brief om het geheim ervan te schenden, terwijl hierop geen uitzondering is bepaald voor de echtgenoot, zulks in tegenstelling tot het misdrijf van wegmaken van een omslag welke een deurwaardersexploot bevat (art. 460bis S.W.), waar uitdrukkelijk bepaald wordt dat (o.m.) de echtgenoot van de betrokken persoon zich niet aan dat misdrijf schuldig kan maken. Aldus heeft het Franse Hof van Cassatie, m.b.t. het gelijkaardige (59) misdrijf in het Franse Strafwetboek (art. 187, 2e lid code pénal), geoordeeld dat noch de huwelijksband op zichzelf, noch de verdenkingen die de echtgenoot kan hebben m.b.t. het gedrag van zijn partner, een rechtvaardiging of een verschoning uitmaken (60).

26. In dit verband dient ook gewezen te worden op een arrest van het *Oberster Gerichtshof* te Wenen dd. 9 december 1975 dat — o.m. met een beroep op art. 8 E.V.R.M. — heeft geoordeeld, in een strafprocedure tegen een man die heimelijk telefoongesprekken gevoerd door zijn echtgenote had afgetapt, met het oog op de aanwending ervan in een echtscheidingsprocedure, dat de aanspraak die echtgenoten tegenover elkaar hebben op echtelijke trouw en op het nalaten van huwelijksontwrichtende betrekkingen met derden, geen rechtvaardiging noch verschoning voor het gepleegde misdrijf kon bieden (61).

In een gelijkaardig geval dat beslecht werd door het Hof van beroep te Brussel (62), en waarin de man zich beriep op zijn recht om controle uit te oefenen op de telefoongesprekken die zijn echtgenote voerde vanuit de echtelijke woning, werd geoordeeld dat sinds de W. 30 april 1958 de

(58) MASSON, J.-P., en ALEN, F., «Lien familial, droit pénal et procédure pénale», *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1979, 113-154, nrs. 37-38; MAINGAIN, B., «Le viol entre époux: le droit d'aimer» (noot), *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1980, 162-167.

(59) Volgens sommigen zou het misdrijf van wegmaken of openen van brieven uit art. 460 van het *Belgische* S.W. evenwel louter slaan op brieven die aan de post toevertrouwd zijn: eens de brief bij de bestemming toegekomen is, bv. door deponering in de brievenbus of door overhandiging aan de conciërge, enz., zou ze niet meer onder de bescherming van art. 460 S.W. vallen; vanaf dat moment zou er alleen nog sprake kunnen zijn van diefstal, bedrieglijke verberging of vernieling (SCHUIND-VANDEPLAS, *Traité pratique de droit criminel*, 1980, 4de uitg., I, p. 422 A).

(60) Cass. Crim., 5 februari 1958, *J.C.P.*, 1958, II, 10580, noot LARGUIËR; in *dezelfde zin*: GARÇON e.a., *Code pénal annoté*, Parijs, 1952, I, art. 187, nr. 91, p. 751; Lyon, 11 februari 1966, D., 1966, Somm., 75; KAYSER, *Art. cit.* (Mélanges Voirin), nr. 11, p. 450.

(61) EURGZ., 1976, 102.

(62) Brussel, 14 februari 1961, *J.T.*, 1961, 223.

man geen enkele macht meer over zijn vrouw uitoefende die hem het prerogatief zou verlenen om haar telefoongesprekken af te luisteren.

27. Ook op burgerrechtelijk gebied gaat de rechtspraak steeds meer de gewone beschermingsregels inzake mensenrechten toepassen tussen echtgenoten. Aldus oordeelde het Hof van beroep te Brussel, in een geval waar de man een reeks foto's had neergelegd die zijn echtgenote naakt voorstelden, genomen tijdens haar slaap, in haar woning, in niet nader bepaalde omstandigheden, dat het recht om de waarheid van bepaalde feiten te bewijzen getoetst moet worden aan het recht op eerbied van de persoonlijke vrijheid en van het privé-leven en dat, in de gegeven omstandigheden, met de foto's geen rekening kon worden gehouden (63).

g) Privacy en nieuwsgierigheid in de relatie tussen echtgenoten

28. Om terug te komen op de kwestie van de vertrouwelijke briefwisseling, is het opvallend dat zelfs DELVA, die radicaal het bestaan van een recht op briefgeheim tussen echtgenoten ontkent, aangeeft dat het recht tot wederzijdse controle op de genoemde briefwisseling uitgeoefend moet worden «binnen zekere grenzen van fatsoen en van eerbied voor de privacy van de persoon van de mede-echtgenoot» (64).

De vraag rijst dan waar het recht van toezicht op de correspondentie eindigt en het recht op privacy begint. Het is duidelijk dat de traditionele rechtsleer het wederzijds controlerecht op de briefwisseling als uitgangspunt neemt, en daar slechts enkele temperingen op aanbrengt op grond van het recht op privacy. Dit uitgangspunt nu lijkt verkeerd. O.i. dient, bij gebreke van enige afwijkende bepaling met betrekking tot echtgenoten, het recht op bescherming van de privacy in het algemeen en op geheimhouding van de vertrouwelijke briefwisseling in het bijzonder als uitgangspunt genomen te worden. Een principieel 'recht van controle' op de briefwisseling, telefoongesprekken, enz. kan tussen echtgenoten niet erkend worden (65). De bescherming van de mensenrechten is zo fundamenteel, dat daar zomaar niet met een vaag beroep op het huwelijksinstituut of op de tussen echtgenoten bestaande verplichtingen van kan worden afgeweken. Overigens geldt de uitzonder-

(63) Brussel, 4 november 1981, in *R.W.*, 1983-84; 1987, maar m.b.t. naaktfoto's genomen toen de echtgenoten nog zeer goed overeenkwamen: Kg. Dendermonde, 10 november 1971, *R.W.*, 1971-72, 916; cf., m.b.t. naaktfoto's gemaakt op last van de betrokken echtgenoot en in het bezit gekomen van de andere echtgenoot: Rb. Brussel, 23 juni 1968, *Rev. Dr. Fam.*, 1971, nr. 2, 43; Luik, 13 december 1972, *Pas.*, 1973, II, 67.

(64) DELVA, *op. cit.*, p. 98.

(65) Brussel, 14 februari 1961, *J.T.*; 1961; 223.

lijke toelating tot inmenging in het recht op privacy, welke in art. 8, 2de lid E.V.R.M. vooropgesteld is, uitsluitend ten behoeve van het openbaar gezag en slechts voor zover daarin door een uitdrukkelijke wetsbepaling is voorzien.

Eens dit recht op bescherming van de privacy als uitgangspunt wordt genomen, dan kan dit tussen echtgenoten genuanceerd of getemperd worden, niet op grond van de huwelijksband zelf, maar op grond van de (aan het huwelijk inherente) samenwoning van de betrokkenen (66). Aldus kan aan echtgenoten wel een 'recht van nieuwsgierigheid' (67) toegekend worden, voor zover het gaat om een gezonde vorm van nieuwsgierigheid, en voor zover het gaat om echtgenoten die nog samenleven en met elkaar niet in een gerechtelijke procedure betrokken zijn. Het recht op privacy dient m.a.w. des te nauwgezetter te moeten worden nageleefd, naarmate de relaties tussen de partners minder vlot zijn (68).

h) Besluit

29. Toegepast op de problematiek van het overleggen in procedures tussen echtgenoten van vertrouwelijke briefwisseling gevoerd door of met de andere echtgenoot, dient het principieel vooropstellen van het recht op privacy tussen echtgenoten o.i. tot volgende praktische gevolgtrekkingen te leiden :

- 1° vertrouwelijke brieven door de echtgenoot aan wie ze gericht zijn vrijwillig achtergelaten in de echtelijke woning of op een andere plaats waar beide echtgenoten konden komen, of die deze er laat rondslingeren, en die er door de ander worden aangetroffen zonder dat hij daartoe speciaal zoekwerk dient te verrichten in de persoonlijke voorwerpen of plaatsen van zijn partner, mogen aangewend worden tegen de echtgenoot-bestemming (69); dit valt immers binnen het «recht op gezonde nieuwsgierigheid»; reeds geopende vertrouwelijke brieven die niet in deze omstandigheden door de andere echtgenoot worden gevonden, dienen geweerd te worden;
- 2° brieven gericht aan een echtgenoot welke door de andere echtgenoot onderschept werden en/of zonder diens toestemming werden geopend, mogen nooit aangewend worden; dergelijke inbezitneming maakt immers, ook tussen echtgenoten, een misdrijf uit (zie boven);

(66) CARBONNIER, J., *Droit civil, II. La Famille, les Incapacités*, Parijs, 9de uitg., 1972, nr. 26, p. 84.

(67) Cf. CARBONNIER, *loc. cit.*

(68) J.P., noot bij Rb. Brussel, 30 maart 1977, *R.W.*, 1977-78, 194.

(69) Cf. Cass., 28 mei 1953, *Pas.*, 1953, I, 750.

- 3° vertrouwelijke brieven door een echtgenoot gericht aan een derde, en die door de bestemming of door een andere derde (echtgenoot of vriend(in) van de bestemming, enz.) aan de echtgenoot van de afzender worden overhandigd, mogen door laatstgenoemde niet tegen zijn wettelijke partner aangewend worden; immers, overeenkomstig de algemene regel is het eigendomsrecht van de bestemming van een confidentiële brief beperkt door het persoonlijkheidsrecht van de afzender, zodat de bestemming of diens echtgenoot, vriend(in), etc. niet op een rechtmatige wijze (de inhoud van) die brief kan meedelen aan de echtgenoot van de afzender zonder toestemming van laatstgenoemde;
- 4° de wijze waarop een echtgenoot in het bezit is gekomen van een confidentiële brief zal meestal een feitenkwestie zijn; dateert de brief uit een periode waarin de echtgenoten nog samenleefden, dan moet vermoed worden dat hij op een rechtmatige manier in het bezit ervan is gekomen; dateert de brief daarentegen van na de scheiding, dan kan niet van dergelijk vermoeden uitgegaan worden, maar zal de echtgenoot die de brief wenst over te leggen het bewijs moeten leveren dat deze brief op een vrijwillige manier door de andere echtgenoot werd achtergelaten op een plaats waar eerstgenoemde het recht had te komen.

30. Wat zijn consequenties betreft wijkt het door ons voorgestane systeem, niettegenstaande het fundamenteel andere uitgangspunt, niet essentieel af van de traditionele stelling die stelt dat in procedures tussen echtgenoten ook confidentiële briefwisseling mag worden overgelegd voor zover zij niet op onrechtmatige wijze in handen werd gekregen (70). Het grote verschil is te vinden in de hypothese — de meest voorkomende in de praktijk! — waarin de echtgenoot in het bezit is gekomen van de brief geschreven door zijn partner doordat de bestemming of diens echtgenoot of vriendin hem vrijwillig overhandigd heeft. Om de rechtmatigheid van de inbezitneming door de echtgenoot (en dus diens recht om de brief over te leggen) te verantwoorden, gaat deze rechtspraak en rechtsleer uitsluitend uit van het gedrag van deze echtgenoot: hem kan geen enkele ongeoorloofde daad ten laste gelegd worden. Dit uitgangspunt is nochtans te beperkt, aangezien de onregelmatigheid van de inbezitstelling in zo'n geval volgt uit het optreden van de bestemming (of de andere derde) die niet zonder schending van het recht op privacy van de afzender de inhoud van diens brief kon meedelen aan diens echtgenoot; diens onregelmatigheid sluit noodza-

(70) Afgezien van het feit dat volgens de meerderheidsopvatting 'onrechtmatig' gelijkstaat met 'delictueel' (zie boven, nr. 9).

kelijk het rechtmatige karakter van de inbezitneming door de echtgenoot uit.

Zoals boven aangehaald (nr. 10), heeft bepaalde Franse rechtspraak daarentegen, o.i. terecht, dergelijke inbezitstelling als een oneerlijk procédé van de hand gewezen (71).

(71) Cf. KAYSER, *art. cit.*, (Mélanges Voirin), nr. 11, p. 452-453.